

CZERNIAKI SKÓRY u dorosłych

Autorzy:

Dr Wirginiusz Dziewirski, specjalista w zakresie chirurgii ogólnej i onkologicznej
Klinika Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr med. Tomasz Jędrzejczak, specjalista w zakresie medycyny nuklearnej
Zakład Medycyny Nuklearnej
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. med. Maciej Krzakowski, specjalista w zakresie onkologii klinicznej
Konsultant krajowy w dziedzinie onkologii klinicznej
Kierownik Kliniki Nowotworów Płuca i Klatki Piersiowej
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. med. Andrzej Kułakowski, specjalista w zakresie chirurgii onkologicznej
Emerytowany dyrektor Centrum Onkologii – Instytutu w Warszawie
Emerytowany członek Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej d/s stopni naukowych
Konsultant w dziedzinie chirurgii onkologicznej Świętokrzyskiego Centrum Onkologii

Dr n. biol. Sergiusz Markowicz, specjalista w zakresie badań podstawowych
Zakład Immunologii
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr med. Tadeusz Morysiński, specjalista w zakresie radioterapii
Kierownik Oddziału Zachowawczego Kliniki Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Doc. dr hab. med. Anna Nasierowska-Guttmejer, specjalista w zakresie patologii
Kierownik Zakładu Patologii Szpitala MSWiA w Warszawie oraz
samodzielny pracownik Centrum Onkologii – Instytutu im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr med. Zbigniew I. Nowecki, specjalista w zakresie chirurgii ogólnej i onkologicznej
Klinika Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. med. Waldemar Placek, specjalista w zakresie dermatologii
Kierownik Katedry i Kliniki Dermatologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy

Doc. dr hab. med. Włodzimierz Ruka, specjalista w zakresie chirurgii ogólnej i onkologicznej
Kierownik Kliniki Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr med. Piotr Rutkowski
Klinika Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. Janusz A. Siedlecki, specjalista w zakresie biologii molekularnej
Kierownik Zakładu Biologii Molekularnej
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr med. Piotr Siedlecki, specjalista w zakresie onkologii klinicznej
Zastępca Dyrektora ds. klinicznych
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. med. Zbigniew Wronkowski, specjalista w zakresie epidemiologii
Emerytowany kierownik Zakład Organizacji Badań Masowych
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie
Przewodniczący Polskiego Komitetu Zwalczania Raka

Dr med. Maria Zwierko, specjalista w zakresie epidemiologii
Zakład Organizacji Badań Masowych
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr Zbigniew Żurawski, specjalista w zakresie chirurgii onkologicznej
Klinika Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości
Centrum Onkologii – Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

CZERNIAKI SKÓRY u dorosłych

monografia

pod redakcją:

Włodzimierza Ruki
Zbigniewa I. Noweckiego
Piotra Rutkowskiego

Patronat:

Polskie Towarzystwo Chirurgii Onkologicznej
Polskie Towarzystwo Onkologii Klinicznej
Centrum Onkologii-Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie

medipage

Warszawa 2005

Opracowanie:

Włodzimierz Ruka, Zbigniew I. Nowecki, Piotr Rutkowski

Klinika Nowotworów Tkanek Miękkich i Kości,

Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie,

02-781 Warszawa, ul. W.K. Roentgena 5

tel. (022) 643 93 75, fax. (022) 643 97 91

Redakcja i korekta: Adam Zubek

Redaktorzy serdecznie dziękują wszystkim autorom za ich szczególny wysiłek i wkład intelektualny w powstanie tej monografii.

Książka częściowo została sfinansowana przez firmę PRECIZO i z funduszy grantu KBN nr 2 P05C 05827.

© Copyright by Medipage Sp. z o.o., Warszawa 2005

ISBN 83-89769-07-7

Wydawca: MediPage Sp. z o.o.

Redaktor Naczelny: Bogdan Materna

02-594 Warszawa, ul. J. Bruna 12/20

tel./faks: (22) 6464150

www.medipage.pl

Warszawa, 2005

Wydanie I

Projekt graficzno-techniczny i łamanie: K-Studio

Druk i oprawa: Drukarnia LEGWAN, Lech Ostrowski, Warszawa

Spis treści

I. Wstęp	7
II. Epidemiologia czerniaka skóry	9
III. Patologia czerniaka skóry	16
IV. Biologia molekularna czerniaka	27
V. Czynniki rokownicze i klasyfikacja stopni zaawansowania	33
VI. Diagnostyka kliniczna i różnicowa czerniaka skóry	45
VII. Diagnostyka i obraz dermatoskopowy czerniaka skóry	51
VIII. Rozpoznanie – biopsja wycinająca zmian barwnikowych skóry	62
IX. Leczenie radykalne ogniska pierwotnego	66
X. Rozpoznanie – biopsja węzłów wartowniczych	74
XI. Lokalizacja węzła wartowniczego – limfoscintygrafia	85
XII. Technika operacyjna limfadenektomii radykalnej	88
XIII. Powikłania po limfadenektomii	96
XIV. Leczenie uzupełniające systemowe	98
XV. Radioterapia w czerniakach skóry	105
XVI. Wznowa miejscowa i przerzuty in-transit	112
XVII. Leczenie przerzutów do odległych narządów	118
XVIII. Szczepionki i immunoterapia adoptywna	123
XIX. Badania kontrolne	132
XX. Algorytm postępowania	135

Uwaga. Zdjęcia i ilustracje barwne zostały zamieszczone na osobnych wkładkach. Pierwsza wkładka (po s. 44) zawiera ilustracje odnoszące się do rozdziałów II–VII. Druga wkładka (po s. 96) obejmuje ilustracje odnoszące się do rozdziałów VIII–XVI.

I. Wstęp

Szanowni Czytelnicy,

W ostatnim dziesięcioleciu nastąpił gwałtowny rozwój wiedzy medycznej, poczyniono także znaczne postępy w obrębie wszystkich działów onkologii. Monografia, którą Państwu przekazujemy, zawiera omówienie najważniejszych elementów diagnostyki i leczenia chorych na czerniaki skóry u dorosłych. Przedstawia ona niejednokrotnie osobiste doświadczenia autorów. Dlatego chcielibyśmy, aby Czytelnicy zainteresowani tą tematyką byli życzliwie krytyczni w ocenie wartości tej publikacji i jej przydatności we własnej praktyce lekarskiej.

W zakresie diagnostyki, naszym zdaniem wyjątkowo ważnej, staraliśmy się szczegółowo podać podstawowe standardy (zasady) jej towarzyszące. Dotyczy to nie tylko patomorfologii i biologii molekularnej, ale również biopsji wycinającej ogniska pierwotnego czerniaka i węzła wartowniczego regionalnego spływu chłonki (mikrostopniowanie). Tym tematom poświęciliśmy szczególnie dużo uwagi. Pionierskie prace i doświadczenia kliniczne w badaniach nad czerniakiem, nowotworem opornym na leczenie skojarzone, można *per analogiam* odnieść również do innych.

Niniejsze opracowanie jest przeznaczone dla przedstawicieli wszystkich specjalności onkologicznych (chirurgii, radioterapii, chemioterapii) oraz innych specjalistów zaangażowanych w leczenie chorych na czerniaki skóry: dermatologów, chirurgów ogólnych, chirurgów plastycznych i ginekologów. Szybko wzrastająca liczba nowych zachorowań na czerniaka sprawia, że większa grupa lekarzy różnych specjalności będzie miała swój udział w uzyskaniu coraz liczniejszych trwałych wyleczeń wśród chorych na czerniaki skóry.

Jeszcze przez lata chirurgia pozostanie podstawową metodą prowadzącą do wyleczenia chorych na ten nowotwór. Trzeba również przyznać, że postępy w leczeniu uzupełniającym w tej dziedzinie są nadal niezadowalające. Oczywiście to nie oznacza, że sytuacja nie ulegnie zmianie w ciągu najbliższych lat.

Każdy wielospecjalistyczny zespół w regionalnych ośrodkach onkologicznych powinien oferować chorym na czerniaki leczenie we wszystkich stopniach zaawansowania klinicznego, od I do IV. Onkolog, który umie prawidłowo wyciąć ognisko pierwotne czerniaka i wykonać biopsję węzła wartowniczego, będzie potrafił przeprowadzić limfadenektomię oraz zaplanować leczenie i poddać mu chorych na przerzuty czerniaka do odległych narządów. Większość metod wynika z ustalonych standardów postępowania i jest zgodna ze wskazaniami określonymi np. podczas rejestracji poszczególnych leków. Korzystnym poszerzeniem oferty terapeutycznej dla chorych na czerniaki jest ich włączanie do wieloośrodkowych (międzynarodowych), prospektywnych badań klinicznych, głównie drugiej i trzeciej fazy.

Podstawą wyleczenia czerniaka skóry jest odpowiednio wczesne rozpoznanie i wycięcie. Ponieważ rozwija się on na powierzchni skóry, jest widoczny dla wszystkich obserwatorów (chorych, ich rodzin, lekarzy) od najwcześniejszych, najmniej zaawansowanych postaci. Nasuwa się jednak pytanie, czy mamy wystarczające umiejętności, aby te wczesne zmiany rozpoznać?

Z poważaniem,
Redaktorzy wydania

UWAGA OD REDAKTORÓW WYDANIA

Onkologia jest dziedziną medycyny, w której postęp jest szczególnie szybki. Dlatego wszystkie standardowe zalecenia mogą ulec dezaktualizacji w każdym momencie. Doświadczenia kliniczne wnoszą nowe wartości i poszerzają naszą wiedzę. Dlatego czytelnicy tej monografii są zobowiązani do śledzenia aktualnego piśmiennictwa, tak aby krytycznie podchodzić do informacji zawartych w monografii. Radzimy czytelnikom, aby weryfikowali zawarte w monografii informacje z danymi pochodzącymi z najnowszych prospektywnych badań klinicznych. Drugim źródłem krytycznej oceny są informacje dostarczane przez producentów najnowszych leków odnośnie ich dawkowania, czasu leczenia, przeciwwskazań i efektów działań ubocznych. Lekarz zobowiązany jest do tego, aby polegając na swoim doświadczeniu i wiedzy, ustalał najlepsze dawki leków i metody leczenia indywidualnie dla każdego chorego.

Oświadczamy zatem, że wydawca, redaktorzy i autorzy poszczególnych rozdziałów nie ponoszą żadnej odpowiedzialności za jakiegokolwiek działania niepożądane, uboczne, powikłania i/lub trwałe uszkodzenia zdrowia poszczególnych chorych i ich bliskich, tylko na podstawie powoływania się na zalecenia zawarte w monografii.